

Els altres pobles d'Amèrica: els negres

Els últims bantus d'Amèrica

Els negres de San Basilio de Palenque volen trencar el seu aïllament, però ara no es refien de ningú. Ja els han enganyat prou vegades, i volen deixar de sentir-se esclaus. Ho diuen amb la força de ser els fills dels primers esclaus lliures d'Amèrica.

1491-1991

A San Basilio de Palenque quan naix un infant els seus pares ploren, quan mor algú tot el poble canta. Diuen que ja els seus avantpassats ploraven quan pensaven en les penúries que els seus fills haurien de patir en el món on acabaven d'arribar. És un dels molts costums que els palenquins conserven del seu passat d'esclaus entre els murs de la Cartagena d'Indies espanyola.

Avui, a finals de segle, poques coses han canviat en l'únic territori de Colòmbia i un dels pocs d'Amèrica on encara es parla una barrega de les llengües de les costes del Golf de Guinea, allà on vivien els esclaus abans que els cacessin els traficants. Els palenquins reben el càstig diari de ser diferents, una marginació social reforçada per l'actitud de l'administració, que té oblidat aquest reducte dels primers esclaus lliures del continent.

Les muralles inexpugnables i les fortificacions de Cartagena d'Indies van ser tan maleïdes pels corsaris anglesos que

les volien conquerir com per als milers d'esclaus que les havien construït i en volien fugir. Només una petita part dels que intentaren escapar-se dels amos espanyols van aconseguir arribar vius prou lluny per protegir-se de les expedicions militars que volien tornar-los a capturar. Els grups d'esclaus lliures s'organitzaren en petites comunitats que s'establiren en poblats protegits per tanques de pals. Entre aquestes palissades naix San Basilio de Palenque i durant molts segles hi viuen, al marge de la resta de Colòmbia, els fills dels esclaus de Cartagena.

Les raons són més tangibles. Fa uns anys que a Palenque costa més que plougué però en fa els mateixos que unes obres del Ministeri de l'Habitatge van rebentar l'aqüeducte que portava l'aigua al poble. Els camps pateixen la sequera però tampoc no hi ha aigua per rentar la roba o netejar-se.

La situació és greu: a primera hora del matí cal fer cua a les basses d'aigua i fang del costat dels pous que abasteixen tot Palenque. Aquesta mateixa aigua és la que caldrà bullir per beure, perquè no compleix els mínims sanitaris.

Els palenquins estan convençuts que

mig de Cartagena, ens parlem en la nostra llengua sense cap vergonya. Hem descobert que som bilingües".

Per assegurar la continuïtat del palenquí, barreja prou complicada de llengües africanes on es diu que predomina el bantu, el lingüista Carlos Patiño està acabant d'ensenyar-ne l'alfabet. Serà una eina important per a la recuperació de la llengua.

Bernardino té clar que continuarà visitant a Cartagena, però encara que sigui cada quinze dies busca un motiu o altre per pujar a Palenque. Per res del món no es perd les festes. "Tot se celebra amb

Sense deixar-se acabar de derrotar continuen la seva lluita per sobreviure.

OHIOL FERRAN

Però el xoc per al palenquí, com a individu i cultura, s'ha produït aquest segle quan ha intentat integrar-se a la societat colombiana. Fins aleshores l'aïllament era el que sempre els havia protegit. Tornar a la "civilització" va resultar un colp dur per a l'orgull d'aquestes gents.

"Se'n reinen de nosaltres quan parlàvem palenquí. Ens menyspreaven quan parlàvem castellà i se'ns notava un accent diferent. Ens marginaven quan sabien que erem de Palenque", diu Juana Torres, 26 anys, mestra de pre-escolar.

A Palenque hi viuen unes cinc mil persones, però la comunitat palenquina és molt més extensa. Als barris més humils de Cartagena d'Índies, a l'altre costat del santuari de La Popa, tots són fills de Palenque. A Barranquilla, a Maicao, a Caracas, hi ha importants colònies palenquines. Una feina per poder continuar vivint ha estat la raó de l'emigració.

A Cartagena les palenquines fan trenes als turistes o venen tallades de síndria a la platja. Els homes fan de mecànics, ajudants de cuina o treballs esporàdics mentre busquen feina.

Les terres de Palenque s'han tornat estèrils, però aquí no hi ha cap tipus de maledicció com al proper i mític Macondo.

viuen oblidats del món. Quan parlen de l'aqüeducte rebenat, del pont ensorrat o de la manca absoluta d'assessorament tècnic i econòmic per als pocs camperols que encara no han abandonat la terra, la sensació de marginació se'ls reforça.

Sense deixar-se acabar de derrotar continuen la seva lluita per sobreviure. Dorina Hernandez, una de les tres mestres de llengua palenquina que treballen al poble, és membre del Movimiento Nacional Cimarrón, un grup organitzat a tota Colòmbia que vol retomar la dignitat a les comunitats negres. "A Palenque", comenta Dorina, "la comunitat s'havia negat a sí mateixa. La gent tenia vergonya pròpia, lingüística i ètnica. El nostre esforç és de sensibilitzar-los sobre els seus propis valors culturals i la seva identitat".

Bernardino, vint anys justos, arregla els taxis de l'hotel Caribe de Cartagena. No parla amb fluïdesa el palenquí, el va oblidar: "A l'escola no ens l'ensenyaven i les nostres mares deien que no el parléssim perquè si no la gent es riuria de nosaltres". Però ara, mentre fa una cervesa, intenta amb esforç mantenir una conversa en palenquí. "Hem pres consciència de tot el que és nostre. Ens sentim orgullosos dels nostres orígens. Ara, encara que sigui al

música, cantant i ballant. La més esperada és la festa dels tambors. És una connexió total amb Àfrica".

El costumari palenquí diu que quan, de cop i volta, al mig del carrer, una noia comença a córrer davant d'un noi si aquest l'agafa se'n poden anar a viure junts. La tradició dóna pas a la realitat diària. Després de tres mesos o mig any de viure junts la nova parella decideix casar-se, o si no s'entenen, deixar-ho córrer. Si hi ha casori el futur marit paga la dot al pare i se celebra la cerimònia.

El palenquí pot repetir aquesta escena dues o tres vegades els anys següents perquè la poligàmia és un costum habitual a Palenque. Homes amb dues o tres dones que acostumen a viure en cases separades i que poden arribar als vint anys amb quatre o cinc fills. La llibertat de casar-se, però, també va en relació al poder-ho deixar córrer i són molts els matrimonis que acaben trencant-se. La situació, malgrat tot, els darrers anys tendeix a modificar-se; "tothom espera una mica més a casar-se", explica Juana, "perquè si no al cap i a la fi ens sotmeten a una altra forma d'esclavatge".

Oriol Ferran